

תמוז התשע"ג

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
דמותו של יפתח הגלעדי
לפרשת חקת (על פי שיעורים של הרב אלחנן סמט והרב יהונתן יעקבס)

לארץ מואב ויחננו בעבר ארנון ולא באו בגבול מואב כי ארנון גבול מואב. וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמרי מלך חשבון ויאמר לו ישראל נעברה נא בארצך עד מקומי. ולא האמין סיחון את ישראל עבר בגבולו ויאסף סיחון את כל עמו ויחננו ביהצה וילחם עם ישראל. ויתן ה' - להי ישראל את סיחון ואת כל עמו ביד ישראל ויכנס ויירש ישראל את כל ארץ האמרי יושב הארץ ההיא. ויירשו את כל גבול האמרי מארנון ועד היבק ומן המדבר ועד הירדן. ועתה ה' - להי ישראל הוריש את האמרי מפני עמו ישראל ואתה תירשנו. הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש ואת כל אשר הוריש ה' - להינו מפנינו אותו נירש. ועתה הטוב טוב אתה מבלק בן צפור מלך מואב הרוב רב עם ישראל אם נלחם נלחם בס. בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה ובערעור ובבנותיה ובכל הערים אשר על ידי ארנון שלש מאות שנה ומדוע לא הצלתם בעת ההיא. ואנכי לא חטאתי לך ואתה עשה אתי רעה להלחם בי ישפט ה' השפט היום בין בני ישראל ובין בני עמון. ולא שמע מלך בני עמון אל דברי יפתח אשר שלח אליו.

ותהי על יפתח רוח ה' ויעבר את הגלעד ואת מנשה ויעבר את מצפה גלעד וממצפה גלעד עבר בני עמון. וידר יפתח נדר לה' ויאמר אם נתון תתן את בני עמון בידי. והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והיה לה' והעליתו עולה. ויעבר יפתח אל בני עמון להלחם בס ויתנם ה' בידו. ויכנס מערוער ועד בואך מנית עשרים עיר ועד אבל כרמים מכה גדולה מאד ויכנעו בני עמון מפני בני ישראל."

לעומת זאת ביחס לסיומה של ההפטרה ישנם ארבעה מנהגים:

א. **מנהג רומניא:** מסיים בפסוק כא, כמינימום הפסוקים הנדרשים להפטרה על פי דין הגמרא. סיום זה הינו בדבר טוב, אולם נמצא הוא באמצע העניין, באמצע דבריו של יפתח, המאבד בזה אף חלק מן ההקשרים לפרשת חקת.

בשיעור השבוע נעסוק בהפטרה פרשת חקת (שופטים יא, א-לג). על פי כל המנהגים והמקורות הספרותיים, ובכלל זה אף מנהג רומניה ההולך לרוב על פי המנהג הארץ ישראלי, פותחים את ההפטרה

1. בספר שופטים (יא, א).

"ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן אשה זונה ויולד גלעד את יפתח. ותלד אשת גלעד לו בנים ויגדלו בני האשה ויגרשו את יפתח ויאמרו לו לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה. ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו. ויהי מימים וילחמו בני עמון עם ישראל. ויהי כאשר נלחמו בני עמון עם ישראל וילכו זקני גלעד לקחת את יפתח מארץ טוב. ויאמרו ליפתח לכה והייתה לנו לקצין ונלחמה בבני עמון. ויאמר יפתח לזקני גלעד הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם. ויאמרו זקני גלעד אל יפתח לכן עתה שבנו אליך והלכת עמנו ונלחמת בבני עמון והיית לנו לראש לכל ישיבי גלעד. ויאמר יפתח אל זקני גלעד אם משיבים אתם אותי להלחם בבני עמון ונתן ה' אותם לפני אנכי אהיה לכם לראש. ויאמרו זקני גלעד אל יפתח ה' יהיה שמע בינותינו אם לא כדברך כן נעשה. וילך יפתח עם זקני גלעד וישימו העם אותו עליהם לראש ולקצין וידבר יפתח את כל דבריו לפני ה' במצפה.

וישלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמר מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי. ויאמר מלך בני עמון אל מלאכי יפתח כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבק ועד הירדן ועתה השיבה אתה בשלום. ויוסף עוד יפתח וישלח מלאכים אל מלך בני עמון. ויאמר לו כה אמר יפתח לא לקח ישראל את ארץ מואב ואת ארץ בני עמון. כי בעלותם ממצרים וילך ישראל במדבר עד ים סוף ויבא קדשה. וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום לאמר אעברה נא בארצך ולא שמע מלך אדום וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה וישב ישראל בקדש. וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממזרח שמש

בחבל ארץ זה התיישבו בעבר ארבעה עמים: אזור הערבה, הר שעיר ועד עציון גבר: אזורה של ארץ אדום, מלכות עמון ומואב. בשנים בו היה עם ישראל בגלות מצרים התפרשו עמון ומואב בכל שטח עבר הירדן המזרחי, עד לגבולה של אדום, ונראה כי לא היו גבולות מוגדרים ביניהם, כיוון שהיו כהתיישבות אחת. בזמן יציאת עם ישראל ממצרים, פלשו האמוריים, משבעת עמי ארץ כנען, אל התחום שמן היבוק ועד הארנון, הנקרא הר הגלעד הדרומי (הר הגלעד הצפוני הינו מן היבוק ועד הירמוך). לאחר שגורשו העמונים משטחם, חולק השטח שבין עמון ומואב. העמונים התנחלו באזור רבת עמון, ברצועת אדמה קטנה, ומואב הצטמצמו בתחום הרי מואב. ממלכת האמורי, אשר בתחילה הייתה צפונית לעמון ומואב, התפרשה כעת על פני רוב שטחו של עבר הירדן המזרחי, ובכיבושם אף חצו הם בין עמון למואב. בתחילה, ביקשו ישראל לעבור דרך תחומם של בני אדום, בתחנית עבר הירדן המזרחי, אולם משלא נענו בחיוב - סבבו את ארצם, דרך אחד המדברות הקשים השוכנים במקום. זאת, כיוון שהי אסר על בני ישראל להתגרות בבני אדום, ועל כן אין עם ישראל עובר בכוח דרך ארצם. היקף זה, גרם לבני ישראל להקיף אף את ארצם של מואב, עד שהגיעו הם אל מול ארצו של סיחון, אשר חשב כי כפי שעשה אדום - יעשה אף הוא, אולם בו נלחמו ישראל, שהלא זהו כיוון כניסתם אל הארץ (אל ארצם של עמון לא היה כלל צורך להגיע). במלחמתם עם סיחון מלך חשבון, האמורי, כבשו ישראל את כל ארצו, אף שלא התכוונו לכך - כי אם לראש גשרי אל ארץ ישראל. במלחמה זו כבשו ישראל את כל עבר הירדן המזרחי, עד להר החרמון - אולם לא כללו הם את ארצות עמון, מואב ואדום. בשטחים העצומים אשר נותרו ריקים, לאחר החרמת כל אנשי האזור, התיישבו בני ראובן וגד, לאחר דיון עם משה, תוך הסכם על חצייתם את הירדן ועזרתם במלחמת העם על ארצו. ראובן וגד התיישבו בהר הגלעד הדרומי וחצי שבט מנשה התבקש להתנחל בהר הגלעד הצפוני. עמי עמון ומואב התקשו להשלים עם הכיבוש שעשו ישראל, ועל כן ניסו הם להצר לעם ישראל בהתקדמותם. אף ראו הם בעין רעה את התיישבותם של ישראל שם, שכן ראו הם באזור זה חלק ממלכתם הקדומה. בתקופת השופטים, בה לא היה עם ישראל מאוחד, אלא חי כצירוף של שבטים אשר ניהלו כל אחד את ארצו לבדו, ראו עמון ומואב את עצמם חזקים מספיק על מנת להילחם בישראל, בייחוד לאור העובדה שלא נחלץ העם לעזור זה לזה במלחמותיהם, ובפרט לא לבני עבר הירדן המזרחי, שנחשבים היו כמובדלים מהם. על כן, קורא כעת מלך עמון לבני הגלעד להחזיר את השטחים לעמו, אף שבני ישראל מעולם לא נלחמו בעמון. יפתח, כשופטו של השבט,

ב. **מנהג אנגליה** (קודם הגירוש, על פי הספר "עץ חיים", לרי יעקב מלונדריש): מסיימים בפסוק כד העוסק בדבר טוב, "ואת כל אשר הוריש ה' -להינו מפנינו אותו נירש". אף סיום זה הינו באמצע עניין, אם כי במנהג זה נכלל אף כיבוש עבר הירדן המזרחי, הקשור לקריאת הפרשה. ג. **על פי רוב המנהגים**: מסיימים בפסוק לג, הוא סיום העניין, "ויכנעו בני עמון מפני בני ישראל", והוא סיום בדבר טוב, אולם אין זה סיום הסיפור, המסתיים רק בקיום נדרו של יפתח. ד. **מנהג הרמב"ם**, **לפיו מפטירים התימנים**: אמנם מסיים בדבר שאינו טוב, אולם זהו סיום העניין.

מבוא להפטרות פרשתנו

להבנת הפטרות יש לעיין במצב הגיאוגרפי והפוליטי הקיים בעבר הירדן המזרחי. עבר הירדן המזרחי הינו חלק מובהק מנחלת האבות, המובדל מעבר הירדן המערבי על ידי נהר הירדן, הכנרת וים המלח, אשר היה גדול מזה הקיים בימינו בתקופה ההיא. עבר הירדן המזרחי מחולק בכמה חלקים לרוחבו. בצפון, מחולק הוא בנחל הירמוך, הנשפך אל הכנרת. במרכזו, מחולק הוא בידי נהר היבוק, בדרומו מחולק הוא בנחל ארנון ומתחתיו - בנחל זרד.

משמעות שאלה זו היא כי אין בין שבטי ישראל ובני עמון דין ודברים כלל. תשובתו של מלך עמון, המרכז אף הוא את צבאו בסמוך למצפה, היא כי מבקש הוא את אזור הגלעד כולו, שהם שטחיו הקדומים, בחזרה - אז אמנם לא יהיה לו כל דין ודברים עם בני ישראל. תשובתו של יפתח נחלקת למספר חלקים:

א. יפתח מבאר כי לא לקחו ישראל את ארץ עמון ומואב מעולם, ואף מוסיף הוא פרט היסטורי על דברי התורה, כי בשליחת הבקשה לעבור בארץ אדום - נכללה אף בקשה לעבור בגבול ארץ מואב - אולם בקשה זו נדחתה. לאחר מכן ביקשו בני ישראל לעבור אל ארצם דרך ארץ האמורי וכאשר סירב סיחון לכך - כבשו ישראל את ארצו, המתפרסת על רוב שטחי עבר הירדן המזרחי.

ב. על כן, פונה יפתח אל מלך מואב ומודיע כי לא יקבלו העמונים את אשר לא יוריש להם אלוהיהם, וכיוון שזו הארץ שהוריש ה' לעמו - תישאר היא להם.

ג. יפתח אף מוכיח את מלך עמון, כי לא יצלח במעשיו יותר מאשר הצליח בלק.

ד. עתה מוסיף יפתח כי לא טענו בני עמון ומואב דבר על ארצם בכל פרק הזמן עד עתה, דבר הברור מתוך חוסר הכוח הצבאי שהיה להם, אולם מוכיח הדבר כי אף אין טענה אמיתית בדבריהם.

אלו הסיבות שנבחר פרק זה לשמש כהפטרות פרשתנו, בחזרתו על דברי הפרשה.

משמעותה של האיגרת

יש להקשות מדוע פונה יפתח אל מלך עמון בשתי אגרות הפותחות לשלום. הלא נבחר הוא לשם עריכת המלחמה, ולצורך מה שולח הוא דברים אל האויב בניסיון למצוא דרך לביטולה?

ומסביר הרב סמט, שנראה שכל עם, בדרכו לפתיחה במלחמה, מעוניין לבוא מתוך ודאות כי הוא הינו הצודק מן הבחינה המוסרית. אין העם מסוגל להילחם כאשר בא הוא מתוך מודעות כי אין במלחמתו צדק, ובמיוחד, כסיפור הפטרותנו, כאשר אין הצבא העומד לרשותו של יפתח לקראת המלחמה מונה כוח רב - ומולו ניצבים בני עמון בעדיפות מספרית.

על כן, חלק עיקרי במנהיגותו של יפתח, ובהכנת העם למלחמה הינה נטיעת רגש הצידוק המוסרי, שהינו גורם חשוב ביותר על מנת להכין את העם למלחמה ולניצחון בה. את זאת הבין יפתח, ועל כן שולח הוא את האיגרת לא רק למלך עמון, כי אם בעיקר לבני עמו, השומעים כי הצידוק המוסרי הינו עמם, ומתוך כך מקבלים הם את הכוח לנצח במלחמתם. על כן אף אין המלחמה ותכסיסה מתוארים באופן נרחב בהפטרותנו, כיוון שעיקרו של ניצחון זה טמון בהכנתו של העם למלחמה.

הצליח, בעזרת בני האזור בלבד - לנצח את המלחמה ולהעביר את המלחמה לאזורם של בני עמון עצמם. ודאי כי אם היה מנצח מלך עמון - היה נוצר טיהור אתני באזור, כפי שעשה מישע כאשר הצליח להשתלט לזמן מה על אזורים נרחבים בעבר הירדן המזרחי וטיהר מהם את כל בני ישראל.

מצבו של יפתח בתחילת ההפטרות

יפתח הגלעדי, הנקרא על שם שטחו, היה מבניו של אחד ממנהיגי האזור ובנה של אישה זרה, ועל כן גורש מפני אחיו והלך לארץ טוב, הממוקמת בחלקו העליון של הר הגלעד הצפוני. בימי קדם, לא הייתה משמעות הגירוש מן המשפחה הגירה לאזור אחר בלבד, כי אם גזירה אשר משמעה ניתוק ממסגרת החיים בה קיבל האדם תמיכה כלכלית, הגנה ועוד. על כן, כאשר גורש אדם מנחלתו בימי קדם, נצרך הוא להתקבץ עם מגורשים נוספים, וכך עברו הם ממקום למקום, כיוון שלא היה להם חבל ארץ לחיות בו. פרנסת אנשים אלו הייתה במלאכה מזדמנת, בפשיעה ובנטילת דמי חסות. אם מצאו אנשים אלו אדם בעל חוש מנהיגות ביניהם - התמנה הוא למנהיגם. זהו מצבו של יפתח בתחילת סיפור ההפטרות.

לאחר שלחצו בני עמון על בני הגלעד - הלכו הם להחזיר את יפתח מארץ טוב. אולם, כעת, מקשה הוא על מעשיהם מקדם, שהלא אחיו היו אף הם מזקני הגלעד. על כן, מציעים הם למנותו למנהיגם, כפי שהתנו ביניהם לפני כן

2. שופטים י' יז-יח:

יז וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי עַמּוֹן וַיְחַנּוּ בְגִלְעָד וַיֹּאסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּמִצְפָּה. יח וַיֹּאמְרוּ הָעָם שְׂרֵי גִלְעָד אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר יַחַל לְהִלָּחֵם בְּבְנֵי עַמּוֹן יְהִיָּה לְרֹאשׁ לְכָל יִשְׂבֵי גִלְעָד.

אולם, כמנהגם של בני האזור בעת ההיא, היו בני המקום מגייסים מתנדבים לעזרתם - ולאחר סיום המלחמה היו המתנדבים מקבלים חלק מן השלל - וחוזרים לחייהם כמגורשים. על כן, מתנה יפתח את הסכמתו בכך שלאחר ניצחונו במלחמה - לא יוחזר הוא לחייו הקודמים, וימונה לראש אזור הגלעד כולו. יפתח אף מקיים מעמד במצפה, בו מתחייבים הצדדים על ההבטחה למנותו למנהיג האזור כולו לאחר הניצחון.

תוכנה של האיגרת למלך בני עמון

אמנם, כמנהיג מדיני לעתיד, אין הוא פותח באופן מידי במלחמה, כי אם בדין ודברים עם מלך עמון. ראשית, פונה הוא אל מלך בני עמון בשאלה

3. שופטים יא, יב:

"וּישלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמר:

מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי?"

א. **הבחירה לתפקיד:** גדעון נבחר על ידי מלאך ה', ושמרון נבחר מבטן בהודעת המלאך להוריו. יפתח הינו השופט היחיד הנבחר בידי זקני גלעד, וזהו אף המינוי היחיד בכל תקופת השופטים הנעשה בדרך של משא ומתן למען השררה. אמנם, אין הדבר סותר את עצם הגדרתו של יפתח כשופט, שכן לאחר בחירתו נחה עליו רוח ה'.

ב. **יחס המנהיג אל עמו:** כנגד שניים מן השופטים, גדעון ויפתח, טוענים חלקים בעם מדוע לא נקראו אל הקרב. על גדעון נזכר כי הקטין את עצמו בעיני הקוראים כנגדו, ובכך הצליח לפייסם. יפתח, לעומתו, על אף שהיה במצב חמור ממצבו של גדעון, פתח במלחמת אחים עקובה מדם, בה הרג אף את הפליטים. יש לציין כי אף שמרון החליט להסגיר עצמו לידי אויביו, על מנת שלא ליצור מלחמת אחים בבני יהודה.

ג. **יחס המנהיג אל תפקידו:** גדעון איננו מחפש את השררה, כפי שהיה נהוג בימי השופטים כי אין המלוכה דבר ראוי, כיוון שלה' המלוכה, ועל כן, לקריאת העם לשלטונו ולשלטון בניו אחריו - פונה הוא ומודיע כי ה' הוא מלכם. יפתח לעומתו, על אף שודאי חל הדבר כתוצאה מגירושו, דורש את המלוכה עוד בטרם פתח במלחמתו.

ד. **עזרת ה' למעשי השופט:** הן מלחמותיו של גדעון, המלוות אף בניסים מקדימים, והן פעולותיו של שמרון מתאפיינות בעזרה ניסית הבאה מידי ה'. לעומתם, מנהל יפתח מלחמה בעלת מאפיינים צבאיים ואין נזכר כי נעשו בה ניסים, מלבד עצם העובדה שהצליחו יפתח וצבאו לנצח באופן נרחב ויחודי אף בתוך שטחי האויב. אמנם, יש לציין כי ניכרת הגדולה והביטחון בה' באיגרותיו של יפתח למלך בני עמון.

ה. **אחרית:** בסוף ימיו, זכה גדעון להיקבר בשיבה טובה בקבר משפחתו, לאחר שמצהיר העם כי נאמן הוא להנהגתו. אף שמרון, על אף שלא נקבר בשיבה טובה, לאחר נפילת בית הפלשתים בידיו - זכה להיאסף בידי בני שבטו ולהיקבר בקבר משפחתו. יפתח, לעומתם, נקבר בהר הגלעד, במקום סתמי, ובחז"ל אף מתואר כי נקבר חלקים חלקים.

שלטונו של יפתח - נקודות האור והחושך שבתקופת שלטונו של יפתח כמנהיג אזור הגלעד:

נקודת האור המרכזית ביותר המתבטאת בשלטונו של יפתח הינה יכולתו הדיפלומטית ויכולתו לבטא מהלך מסודר ומאורגן. אף כמנהיג צבאי היה הוא גיבור חיל, אשר הצליח לנהל מלחמה בשטח האויב ולהנחיל לבני עמו ניצחון.

לעומת זאת, היה יפתח השופט היחיד אשר דרש שררה (למעט אבימלך, אשר לא היה שופט). וכן יפתח מתגלה כבעל יד קשה בתוך עמו.

מנהיגותו של יפתח

נשאלת השאלה: כיצד יש לבחון את מנהיגותו של יפתח הגלעדי?

לאחר קיום נדרו של יפתח בבתו, אשר על פי מנהג התימנים נקרא אף הוא בהפטרנו - משלים הפרק הבא בספר שופטים את מכלול סיפורי יפתח ובזאת משלים אף את סיפור הפטרנו. בפרק הבא מתואר כי לאחר המלחמה תבעו בני אפרים את יפתח על שלא קרא להם להשתתף עמו במלחמה, ואף מאיימים הם כי יתנקמו בו על כך. בתגובה, הולך יפתח ומכה את בני אפרים מכה קשה ואף פוגע בנמלטים במעברות הירדן.

שנים רבות לאחר מותו של יפתח, מתייחס שמואל למנהיגי העם וכולל ביניהם את יפתח

4. שמואל א, יב, ח-יא:

"כאשר בא יעקב מצרים ויזעקו אבותיכם אל ה', וישלח ה' את משה ואת אהרן ויוציאו את אבותיכם ממצרים וישבום במקום הזה. וישכחו את ה' - להיהם, וימכרו אתם ביד סיסרא שר צבא חצור, וביד פלשתים, וביד מלך מואב וילחמו בם. ויזעקו אל ה' ויאמר (קרי: ויאמרו) חטאנו כי עזבנו את ה' ונעבד את הבעלים ואת העשתרות, ועתה הצילנו מיד איבינו ונעבדך. וישלח ה' את ירבעל ואת בן ואת יפתח ואת שמואל, ויצל אתכם מיד איביכם מסביב ותשובו בטח."

5. הגמרא במסכת ראש השנה (כה, ב) מביאה את דבריו של שמואל ומנתחת את משמעותם:

"ואומר (תהלים צט, ו): "משה ואהרן בכהניו, ושמואל בקראי שמו". שקל הכתוב שלושה קלי עולם כשלושה חמורי עולם, לומר לך: ירובעל בדורו - כמשה בדורו, בן בדורו - כאהרן בדורו, יפתח בדורו - כשמואל בדורו. ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הציבור - הרי הוא כאביר שבאבירים, ואומר (דברים יז, טז): "ובאת אל הכהנים הלויים, ואל השפט אשר יהיה בימים ההם". וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו, ואומר (קהלת ז, י): "אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה"."

יש להקשות על הסדר הנזכר בדברי שמואל, שכן מזכיר הוא את שלושת קלי עולם שלא כסדרם ההיסטורי. בדבריו מוזכרים גדעון, שמרון ויפתח, אולם סדרם ההיסטורי הינו גדעון, יפתח ושמרון. ונראה להסביר ששמואל מפרט את שלושת קלי העולם לפי סדרם המוסרי, החל מגדעון, שהיה הטוב שביניהם ועד ליפתח שהינו הקל שבקלים, כדברי הביטוי השגור.

ניתן לבחון דבר זה מתוך בחינת המתואר בני"ך על פועלם של מנהיגים אלו:

6. נדרו של יפתח פרק יא, פס' ל-לא :

וידר יפתח נדר לה' ויאמר אם נתון תתן את בני עמון בידי. והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והיה לה' והעליתיהו עולה.

ביחס לנדרו של יפתח נרצה לדון בארבעה עניינים, חלקם קשורים זה בזה:

1. באיזה שלב של המאורעות המתוארים בסיפור נדר יפתח את נדרו?
2. מה הסיבה שבגללה ראה המספר למקם את נדרו של יפתח באמצע סיפור הקרב? (פס' כט, לב-לג בפרק יא עוסקים בהכנות יפתח למלחמה ובניצחונו בשדה הקרב, ופס' ל-לא עוסקים בנדר יפתח).
3. האם התכוון יפתח להקריב אדם, או בעל-חיים?
4. השוואת נוסח נדרו של יפתח לנוסחי נדר אחרים במקרא.

יש הסבורים שנדרו של יפתח קשור ל"דבריו לפני ה' במצפה" (יא, יא). על-פי זה נדר יפתח את נדרו עוד לפני שפנה למלך בני עמון, וודאי לפני ההתארגנות האחרונה לקראת הקרב. על-פי גישה זו לא ברור מיקומו של סיפור הנדר ברצף המאורעות - בתוך סיפור הקרב. ניתן לומר שבכוונה תחילה שיבץ המספר את סיפור הנדר באמצע סיפור הקרב: פס' כט, לב-לג בפני עצמם מתארים ניצחון גדול של יפתח ומהווים שיא עלילתי של הסיפור, מכיוון שעם הניצחון נפתרת בעיית האויב המאיים שבפניה עמד עם ישראל מאז תחילת הסיפור. אולם שילוב נדר יפתח - פס' ל-לא, הופכים את הניצחון הגדול בקרב משיא עלילתי העומד בפני עצמו, לפרט אחד בשרשרת של התרחשויות. הניצחון מהווה קיום צד אחד בנדר: יפתח התנה תנאי - אם ה' יעזור לו לנצח בקרב - יפתח מתחייב התחייבות מסוימת. בניצחון קיים ה' את התנאי מצידו.

7. הניסוח הזהה רומז לקשר בין הנדר לניצחון:

התנאי בנדר: "אם נתון תתן את בני עמון בידי" (יא, ל) קיום התנאי: "ויתנם ה' בידי" (יא, לב)

קיום התנאי מצד ה' מהווה גורם המקדם אותנו לקראת השלב הבא בעלילה - קיום ההתחייבות שהתחייב יפתח. על-פי זה שילוב הנדר באמצע תיאור הקרב משנה את הבנת הקורא לגבי תפקידו של הניצחון בקרב. במקום שהניצחון יהפוך את יפתח לגיבור, ויעלה אותו לשיא מעמדו, הופך הניצחון את יפתח לקרבן להתחייבותו, דבר שגורר אחריו את נפילתו הטראגית.

דעה אחרת היא, שמיקום סיפור הנדר נגזר מתיאור כרונולוגי של המאורעות. דהיינו - יפתח נדר את נדרו תוך כדי ההכנות לקרב.

8. וכדברי טלמון עולם התנ"ך, שופטים, עמ' 104 :

"שילוב זה של עניין בעניין הוא מן האמצעים המובהקים שנקטו סופרי המקרא כדי לציין שאירועים מסוימים התרחשו בו זמנית, כלומר יפתח נדר את נדרו בזמן שיצא ממצפה גלעד לעבר בני עמון".

דעה זו מסתדרת טוב יותר עם רצף הפסוקים. גם על-פי סברה זו מסביר הרב יהונתן יעקובס שמטרת השילוב היא לא רק להראות שהאירועים התרחשו בו זמנית, אלא להפוך באמצעות הנדר את תיאור הקרב והניצחון משיא העומד בפני עצמו, לאירוע המקדם את מהלך המאורעות. לפי פירוש זה גדולה האירוניה העלילתית אף יותר - הקורא כבר יודע מה שלא יודע הגיבור: המספר כבר סיפר לנו שנחה על יפתח רוח ה' (פסוק כט). אם כן, אנו כבר יודעים שיפתח כלל לא זקוק לנדר. אך יפתח, שלא קיבל ולא יקבל שום מסר ישיר מה' - עושה שלא מדעת מעשה המנוגד לאינטרסים שלו עצמו, אולי על מנת לחזק את ביטחונו האישי. נדר זה הוא שיביא בסופו של דבר לחורבנו האישי.

גם לגבי השאלה למה התכוון יפתח בנדרו חלוקות הדעות. מרבית הפרשנים והחוקרים סבורים שיפתח כיוון מראש לקרבן אדם. ראיותיהם הן: מבחינה לשונית הניסוח "יצא מדלתי ביתי" נראה כרומז לאדם. הלשון 'יצאת לקראת' נאמרת על אדם ולא על בעל-חיים (ראה לדוגמה שמי"א, יח, כ: "ותצאנה הנשים מכל ערי ישראל... לקראת שאול המלך"). מבחינת העניין נדר יפתח היה נדר של שעת חירום וצריך להיות חריג ויוצא דופן. לעומת זאת הקרבת בעל-חיים היא מעשה תדיר ולא מהווה מעשה מיוחד.

מדברי חז"ל - **זעת ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן במסכת תענית (ד, ע"א) משתמע שהם סברו שיפתח התכוון מראש לקרבן בעל-חיים**

9. בראשית רבה פרשה ס', מהדורת תיאודור-אלבק, עמ' 642:

"יפתח שאל שלא כהוגן והשיבו הקב"ה שלא כהוגן. שאל שלא כהוגן שנאמר והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי וכו', אמר לו הקב"ה אילו יצא גמל אחד חמור אחד או כלב אחד הייתה מעלהו לי לעולה, מה עשה לו הקב"ה, והשיבו שלא כהוגן וזימן לו את ביתו הה"ד ויבא יפתח המצפה אל ביתו...".

כלומר, יפתח התכוון לבעל-חיים, והקצף שיצא עליו היה שלא פירש שהוא מתכוון לבעל-חיים כשר להקרבה. טענה מסייעת לדעת חז"ל היא שהלשון "לקראת" מצויה גם בבעלי חיים - כגון שופטים יד, ה "והנה כפיר אריות שאג לקראתו". כמו-כן הלשון "דלתי ביתי" תפורש על-ידיהם לא ממש מפתח הבית אלא ממתחם כללי יותר, ושיש יחוד בקרבן בעל-חיים בכך שהוא הראשון שיוצא לקראת

במילה 'אם', ומסיים בהתחייבות - הקדשת חלק מרכושו לה'.

11. גם לשון הנדר מזכירה נוסח נדרים אחרים במקרא:

בראשית כח, כ-כא	במדבר כא, ב	שופטים יא, ל-לא
וידר יעקב נדר לאמר	וידר ישראל נדר לה' ויאמר	וידר יפתח נדר לה' ויאמר
אם יהיה א-להים עמדי	אם נתן תתן את העם הזה בידי	אם נתון תתן את בני עמון בידי
ושבתי בשלום אל בית אבי		בשובי בשלום מבני עמון
והיה ה' לי לא-להים	והחרמתי את עריהם	והיה לה' והעליתיהו עולה

בכל הנדרים מצויה נוסחת פתיחה, נוסח תנאי ונוסח התחייבות. ברם מההשוואה עם נדרים אחרים עולה שנדרו של יפתח לוקה ביתר, וניסוחו פגום במקצת: ראשית, בעוד שבכל נוסחי הנדר במקרא מופיע נוסח התנאי בנפרד ונוסח ההתחייבות בנפרד (ראה בנוסף לני"ל גם שמ"א א, יא; שמ"ב טו, ז-ח), בנדרו של יפתח אנו מוצאים את התנאי מופיע שנית באמצע נוסח ההתחייבות:

12. תנאי ראשון - "אם נתון תתן את בני עמון בידי"

תנאי שני - "...מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והיה לה'..."

בנוסף לכך חוזר יפתח על מספר פרטים פעמיים: "היוצא - אשר יצא", "והיה לה' - והעליתיהו עולה". יפתח, אומן הניסוח, בעל היכולת הרטורית שבאה לידי ביטוי בוויכוחו עם הזקנים ובנאומו הגדול, עומד לפני ה' ומנסה לנסח את נדרו בניסוח חגיגי. אולם הנדר היוצא מפיו הוא ארוך, מעורפל ומסורבל. כפי שנאמר לעיל, רוצה המספר לרמוז שהנדר מהווה סימן לתחילת נפילתו של הגיבור. הניסוח המעורפל - "היוצא אשר יצא" - מעורר בקורא מתח רב - מי הוא זה אשר יצא? וניסוח מעורפל זה ובייל אותנו לטרגדיה הנוראה של הקרבת הבת.

יפתח, מעין מתנת ראשית כדוגמת תרומה, ביכורים ובכור.

לדעת חז"ל אכן שחט יפתח את בתו כקרבת לה', ועל כך אמר ירמיה (יט, ה): "אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי". על פי הסבר זה מגלה הדבר לא רק על מצבו הירוד של יפתח, כי אם על מצבו הירוד של עם ישראל כולו באותה התקופה, אשר סוברים הם כי אף על הנודר נדר כנדרו של יפתח לקיים את דבריו, אף אם חל נדרו על בני אדם. דבר זה מעיד כי עובדים ישראל את ה' - כדרך שעובדים העמים את אליליהם.

גישה שלישית היא גישת אביו של רד"ק - ר' יוסף קמחי, המובאת בפירושו של רד"ק וכן דעת אבן עזרא ורלב"ג **10. רד"ק על שופטים יא, לא:**

"...ואדני אבי ז"ל פירש והעליתיהו - הו"ו במקום 'או' ופירוש והיה לה' - הקדש אם אינו ראוי לעולה, או העליתיהו עולה אם ראוי לעולה, וכמו זה הו"ו מכה אביו ואמו - או אמו, ויפה פירש..."

כלומר, יפתח כיוון את דבריו מראש, במחשבה תחילה, לא רק לקרבן אדם, ולא רק לבעל-חיים, אלא לאופציות השונות: אם תהיה זו בהמה - תהיה היא לה' כקרבת, אולם אם יהיה זה אדם - יהיה הוא נזיר ה'. אולם, כאשר יוצאת בתו של יפתח מפתח ביתו, אין היא מקבלת על עצמה נזירות, כיוון שרק גבר יכול להקדיש את עצמו לה', שכן אין האשה יכולה לשלב את נדרה עם הקמת המשפחה. אין אישה יכולה להקדיש עצמה לה', אם מקימה היא משפחה, ועל כן היה קיום נדרו של יפתח בכך שלא תתחתן בתו - ותהיה מוקדשת לה' בלימוד תורה ובתפילה. אברבנאל מתנגד לפירוש זה הנראה כנוצרי (אף שלשיטתם אין הוא חל כי אם על האשה).

ריבוי הדעות מעיד על כך שאין הכרעה חד משמעית בפסוקים לשאלה מה הייתה כוונת יפתח בנדרו. נראה שבכוונה תחילה מקיים המספר את דו-המשמעות שבניסוח הנדר, אולי כדי לרמוז לנו שיפתח עצמו לא ניסח בצורה ברורה את דבריו. יפתח עומד לפני רגע גורלי בחייו, לפני הכרעה בין הצלחה גדולה לבין כישלון שיחזיר אותו למעמדו הקודם, אם לא גרוע מכך. הוא לא קיבל שום משוב חיובי מה', בניגוד לשופטים שקדמוהו, ובלחץ בו הוא שרוי הוא מקבל על עצמו התחייבות כללית, שלא ברורה לחלוטין גם לו עצמו. ניסוח מעורפל זה של יפתח הוא שיהיה בעוכריו בהמשך הסיפור.

יפתח נודר 'נדר מתנה', הבנוי כמו שאר הנדרים במקרא, מפתחה וסיום קבועים: פותח בהכרזת תנאי המתחיל